

ARSLANHANE CAMİİ'NİN İNŞA TARİHİNE DAİR NOTLAR

NOTES ON THE CONSTRUCTION DATE OF ARSLANHANE MOSQUE

Ahmet AKŞİT*

Öz

Arslanhane Camii'nin kaç tarihinde kim tarafından yaptırıldığı tartışmalıdır. Yapının batı cephesindeki bir kitâbeyi esas alanlara göre cami XIII. yüzyılın başlarında, Emir Seyfeddin Ay-aba tarafından yaptırılmıştır. Ancak bu kitâbe ile hem cami hem de Seyfeddin Ay-aba arasında bir bağlantı kurmak oldukça güçtür. Yapının minberindeki kitâbeyi esas alan araştırmacılar ise caminin 1289 / 1290'da Ahi Hüsameddin tarafından inşa edildiğini öne sürmüşlerdir. Söz konusu kitâbe bir inşa kitâbesinde bulunması gereken bütün özelliklere sahiptir. Bu çalışmada, İbn Bibi'nin Seyfeddin Ay-aba ile ilgili rivayetleri ile XIII. yüzyılın ikinci yarısında vuku bulan olaylardan hareketle bu tartışmalara katkı sağlanmaya çalışılmıştır

Anahtar Kelimeler

Arslanhane Camii, Ankara, Selçuklular, Seyfeddin Ay-aba, Ahi Hüsameddin

Abstract

It was controversial that when and by whom the Arslanhane Mosque was built. According to the ones who took an inscription on the western side of the building into consideration, the mosque was built by Emir Seyfeddin Ay-aba in the beginning of the 13th century. However, it is very difficult to establish a connection between this inscription and the mosque and Seyfeddin Ay-aba. The researchers, who took the inscription on the mosque minbar into consideration, suggested that the mosque was built by Akhi Husameddin in 1289/1290. This inscription has all the characteristics that must be found in a construction inscription. This study aims to contribute to these discussions,

---

* Dr. Öğr. Üyesi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Niğde/Konya
aaksit@ohu.edu.tr.

acting on the stories about Seyfeddin Ay-aba in the work of the historian Ibn Bibi and the events that took place in the second half of the 13th century.

•

Keywords

Arslanhane Mosque, Ankara, Seljuks, Seyfeddin Ay-aba, Akhi Husameddin

GİRİŞ

Arslanhane Camii Ankara'nın en önemli mabetlerindedir. Halk arasında Ahî Şerafeddin olarak da bilinen cami, kalenin güneyinde, tarihi Atpazarı semtindedir. Yapının kaç tarihinde kim tarafından yaptırıldığı tartışmalıdır. Araştırmacıların yapıyı iki kitâbeden hareketle tarihlendirdikleri bilinmektedir. Bu kitâbelerden ilki yapının batı cephesinde kırık bir taş parçası üzerinde bulunmaktadır. Bu kitâbeyi esas alan araştırmacılara göre Arslanhane Camii XIII. yüzyılın başlarında, Emir Seyfeddin Ay-aba tarafından yaptırılmıştır. Araştırmacıların üzerinde durdukları diğer kitâbe ise yapının minberindedir. Bu kitâbeyi esas alan araştırmacılar ise Arslanhane Camii'nin 1289 / 1290'da Ahi Hüsameddin ve kardeşi tarafından inşa edildiğini öne sürmüşlerdir. Bazı araştırmacılar da XIII. yüzyılın başlarında inşa edilen yapının yüzyılın sonlarına doğru (1290) yenilendiğini belirtmişlerdir¹. Görebildiğimiz kadarıyla yapının inşa tarihi ve banisiyle ilgili görüşler ilk kez A. Osman Uysal tarafından tartışılmıştır. Bu makale ile iki hususa dikkat çekilmek suretiyle bu tartışmalara katkı sağlanmaya çalışılacaktır. Bu hususlardan ilki İbn Bibi'nin Emir Seyfeddin Ay-aba ile ilgili rivayetleridir. İkinci husus ise XIII. yüzyılın ikinci yarısında, Ahi Evren'in ölümünden sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerinde vuku bulan hadiselerdir.

1. Arslanhane Camii'nin Batı Cephesindeki Kitâbe ve Seyfeddin Ay-aba

Arslanhane Camii'nin batı cephesindeki kırık bir taş parçasının üzerinde "*Esirgeyen Allah'ım, Emir el-merhum Seyfeddin*"² ifadesi yer almaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere bazı araştırmacılar yapıyı bu kitâbeden hareketle tarihlendirmişlerdir. Söz konusu kitâbeyi Arslanhane Camii ile ilişkilendiren kişilerin başında Paul Wittek gelmektedir. Kitâbeyi yazı stili bakımından XIII. asrın başlarına tarihlendiren Wittek, kitâbede ismi geçen kişinin, I. İzzeddin Keykâvus'un emirlerinden Seyfeddin (Ay-aba) olduğunu öne sürmüştür³. Ancak muhtevassından da anlaşılacağı üzere üzerinde yazı bulunan bu taş parçası esas itibarıyla bir mezar sandukasından alınan devşirme bir malzemedir. Kırılmış

¹ Semavi Eyice, "Ahî Şerafeddin Camii", *DİA*, I (1988), s.531.

² A. Osman Uysal, "Ankara Arslanhane Camii Üzerine Bazı Tespitler", *VII. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı-Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri)* 30 Nisan 02 Mayıs 1998, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1998, s.212.

³ Gönül Öney, *Ankara'da Türk Devri Yapıları*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1971, s.21-22.

olduğu için üzerinde isimden başka herhangi bir bilgi bulunmayan bu sanduka parçası ile Arslanhane Camii arasında ilişki kurmak oldukça güçtür⁴.

Araştırmacıların Seyfeddin Ay-aba'yı Arslanhane Camii ile ilişkilendirmelerine yol açan bir diğer husus da onun devrin siyasi hadiselerindeki rolüdür. Bilindiği üzere Seyfeddin Ay-aba devrin en kudretli emirlerinden idi. Onun Arslanhane Camii ile ilişkilendirilmesine yol açan hadise İzzeddin Keykâvus ile Alâeddin Keykubad arasındaki iktidar mücadelesidir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden (1211) sonra I. İzzeddin Keykâvus'un emirler tarafından tahta çıkarılması saltanat mücadelesine yol açmıştı. Tahtın İzzeddin'e verilmesini kabul etmeyen Alâeddin Keykubad hemen harekete geçmiş ve henüz Kayseri'de bulunan sultan ve ona bağlı emirleri muhasara etmişti. Ancak o, kendisiyle birlikte hareket edenlerin birkaç gün sonra saf değiştirmesi üzerine yalnız kalmış ve hayatını kurtarabilmek için Ankara'ya kaçmıştı⁵.

Tahta çıkmakla birlikte Alâeddin Keykubad'ın iktidarı için hala bir tehdit olduğunu düşünen İzzeddin Keykâvus bir süre sonra kardeşini cezalandırmak için büyük bir ordu ile Ankara'ya gelmiş ve şehri kuşatmıştı. İzzeddin Keykâvus kışı geçirebilmek için şehrin dışında karargah olarak kullanılacak bir bina inşa ettirmiş ve şehri ele geçirdiği takdirde bu binayı medreseye çevireceğini vaad etmişti. Kuşatmaya katılan emirler de hem kendileri hem de askerler için barakalar yaptırmışlardı⁶. Bu durumda şehirde uzun süre tutunamayacağını anlayan Alâeddin Keykubad, halkın da isteği üzerine bir anlaşma yaparak Ankara'yı İzzeddin'in emirlerine teslim etmişti. Şehrin İzzeddin Keykâvus'a devredilmesinde birinci derecede etkili olan kişi Emir Seyfeddin Ay-aba idi. O, sultandan aldığı yetki ile şehrin önde gelenleriyle görüşmüş, onlar da içinde buldukları durumu Alâeddin'e arz etmişlerdi. Anlaşma yapıldıktan sonra büyük bir törenle şehre giren Seyfeddin Ay-aba, İzzeddin'in bayrağını kalenin burcuna dikmiş birkaç gün sonra da Alâeddin Keykubad'ı Malatya yakınlarındaki Minşâr Kalesi'ne götürüp hapsedmişti⁷.

Görüldüğü gibi Ankara'nın İzzeddin Keykâvus'a devredilmesinde ve Alâeddin Keykubad'ın tasfiye edilmesinde birinci derecede etkili olan kişi Emir Seyfeddin Ay-aba'dır⁸. Yukarıda da belirtildiği üzere bu durum araştırmacıların

⁴ Uysal, a.g.m., s.211-212.

⁵ İbn Bibi, *El-Evamiru'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, (çev. Mürsel Öztürk), C.I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s.133-139.

⁶ İbn Bibi, I, s.156-157.

⁷ İbn Bibi, I, s.156-160.

⁸ Salim Koca, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, TTK Yayınları, Ankara 1997, s.27.

sanduka parçasında ismi geçen Seyfeddin ile Seyfeddin Ay-aba arasında bağ kurmalarına yol açmıştır. İsim benzerliği, ilk planda caminin batı cephesine yerleştirilen sanduka parçasının Seyfeddin Ay-aba'ya ait olabileceğini düşündürmekte ise de Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkışından bir süre sonra meydana gelen hadiseler böyle bir bağlantıya imkân vermemektedir. Zira Seyfeddin Ay-aba Alâeddin Keykubad'ın tahta çıkışından (1220) birkaç sene sonra Kayseri'de öldürülmüş⁹ ve muhtemelen de oraya defnedilmiştir.

Emir Seyfeddin'in kısa bir sorgudan sonra cellatlara teslim edildiğini rivayet eden İbn Bibi, onunla birlikte hareket eden diğer emirlerin akıbeti hakkında da bilgi vermektedir. Zeyneddin Başara'nın zindanda ölümüne terk edildiğini, Mubarizeddin Behramşah'ın Zamantı Kalesi'ne gönderildiğini, Bahaeddin Kutluğca'nın da Tokat'a sürgün edildiğini¹⁰ bildiren müellifin, Emir Seyfeddin'in mezarına dair bu türden bir açıklama yapmadığı dikkat çekmektedir. Seyfeddin Ay-aba hakkında tekrar bir açıklamaya ihtiyaç duyulmamasından onun Kayseri'ye defnedildiği anlaşılmaktadır.

Burada, Emir Seyfeddin'in na'sının daha sonra Ankara'ya götürülmüş olabileceği öne sürülebilir ise de devrin şartları buna müsait değildir. Zira bu hadiseler esnasında başta yukarıda isimleri zikredilen emirler olmak üzere Alâeddin Keykubad'a muhalif olan bütün emirlerin adamları da tasfiye edilmiştir. Debdebeli yaşayışları ile hükümdardan aşağı kalmayan bu emîrler, muazzam servetleri kadar, şahıslarına bağlı gulâmlar ile de dikkat çekiyorlardı¹¹. Gulâmların bir karışıklık çıkarmalarından endişelenen Nâib Hokkabazoğlu, bunlarında cezalandırılmaları için Sultandan bir ferman almıştı. Durumdan haberdar olunca, bunun başka bir karışıklığa yol açacağını fark eden Emîr Komnenos ise alınan kararın yanlış olduğunu Sultana izah etmişti. Bunun üzerine verdiği kararın yanlış olduğunu anlayan Alâeddin Keykubad, hükmün icrasından vaz geçilmesini, emîrlerin yakınlarının kalelere gönderilmelerini, mallarının müsadere edilmesini, büyük gulâmlara icazet verilmesini, küçük gulâmların ise taşhâneye gönderilmelerini buyurmuştur. Ayrıca ülkenin her yanındaki nâiblere onların mallarına, definelerine, hazinelerine ve emlâkine el koymaları için fermanlar göndermiştir¹². Görüldüğü gibi böyle bir ortamda hiç kimsenin Emîr Seyfeddin'in na'sına sahip çıkması mümkün değildir. Dolayısıyla

⁹ İbn Bibi, I, s.288.

¹⁰ İbn Bibi, I, s.288.

¹¹ Erkan Göksu, *Selçuklu'nun Mirası Gulâm ve İktâ*, Kronik Yayınları, İstanbul 2017, s. 87.

¹² İbn Bibi, I, s.291.

Arslanhane Camii'nin batı cephesine yerleştirilen sanduka parçası ile Seyfeddin Ay-aba arasında bir bağlantı kurmak imkânsız görünmektedir.

Burada dikkat çeken bir husus daha vardır. Zeyneddin Başara'nın pek çok vakıf kurduğunu¹³ dile getiren İbn Bibi, Seyfeddin Ay-aba hakkında bu türden herhangi bir bilgi de vermemektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere İzzeddin Keykavus ve emirler Ankara'yı muhasara ettiklerinde şehrin dışında bir takım binalar inşa ettirmişlerdi. Daha sonra Alâeddin Keykubad tarafından yıktırılan¹⁴ eserler arasında Seyfeddin Ay-aba'ya ait bir yapı olsa idi İbn Bibi muhtemelen bundan bahsedirdi¹⁵.

2. Arslanhane Camii'nin Minberdeki Kitâbe ve Ahi Hüsameddin

Yukarıda da belirtildiği üzere araştırmacıların üzerinde durdukları ikinci kitâbe ise Arslanhane Camii'nin minber kitâbesidir. Minberin aynalık kısmında yer alan kitâbe 0.80 x 0.34 metre büyüklüğünde olup Selçuklu sülüsüyle yazılmıştır¹⁶. Kitâbede yapının banisi, inşa tarihi ve devrin sultanı hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilerden dolayı cami 1289 / 1290 yılına¹⁷ tarihlendirilmiştir. Söz konusu kitâbenin bir inşa kitâbesi olduğunu gösteren asıl husus kitâbenin başlangıç cümlesidir. “*Bu mübarek cami*”¹⁸ şeklinde camiye vurgu yapılması, kitâbenin yapının bütünüyle ilgili olduğunu yani, bir inşa kitâbesi olduğunu göstermektedir¹⁹. Arslanhane Camii eğer birinci gruptakilerin iddia ettikleri gibi XIII. yüzyılın başlarında yaptırılmış ve 1289 / 1290 tarihlerinde tamir edilmiş olsaydı Kızılbey Mescidi'nin minber kitâbesinde olduğu gibi sadece minbere vurgu yapılmak suretiyle yapının onarımına dikkat çekilirdi. Sadece iki eserden hareketle karşılaştırma yapmak şüphesiz bir genellemeye imkân vermemekte ise de Kızılbey Mescidi'nin “*bu mübarek minber*”, Arslanhane Camii'nin ise “*bu mübarek cami*” şeklinde başlayan minber kitâbeleri, en azından Ankara'daki kitâbelerin karşılaştırılabileceğini düşündürmektedir. Bilindiği üzere Emir Kızılbey tarafından XIII. yüzyılın ilk çeyreğinde yaptırılan Kızılbey Mescidi

¹³ “*çabasını her zaman hayır binalarının yükselmesine, iyilik temellerinin atılmasına, doğruluk direklerinin sağlamlaştırılmasına harcayan, mükâfatlar biriktiren, mescid, okul gibi binalar yaptırarak sevap işleyen, yollar üzerine kervansaraylar (ribat) yaptıran, vakıf binalarını çoğaltan*” (İbn Bibi, I, s.287-288).

¹⁴ İbn Bibi, I, s.157.

¹⁵ Anadolu'nun diğer kentlerinde de Seyfeddin Ay-aba ile ilgili herhangi bir yapı bulunmamaktadır (bkz. Suat Kaymak, *Türkiye Selçukluları ve Erken Beylikler Epigrafisine Giriş (1065-1350)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2013).

¹⁶ M. Zeki Oral, “Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitâbeleri ve Tarihçeleri”, *Vakıflar Dergisi*, V (1962), s.51-52.

¹⁷ Oral, a.g.m., s.52; Uysal, a.g.m., s.211-212.

¹⁸ Oral, a.g.m., s.52.

¹⁹ Uysal, a.g.m., s.212.

1299-1300'de Ališir ođlu Yakub tarafından tamir edilmiş ve bu durum "Bu mübarek minberin onarılması, yenilenmesi büyük sultan ..."20 şeklinde kayıt altına alınmıştır. Görüldüğü gibi kitâbede sadece minbere vurgu yapılmış ve mescidin onarıldığı bildirilmiştir. Oysa Arslanhane Camii'nin minber kitâbesi "bu mübarek cami" şeklinde başlamaktadır. Bundan minberdeki kitâbenin bir inşa kitâbesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple söz konusu kitâbe yapının 1289 / 1290 yılında "fütüvvet ve mürüvvet sahibi kardeşler (Ahi Hüsameddin ve kardeşi Hasan) tarafından"21 inşa edildiğini söylemeye imkân vermektedir.

Bizim burada asıl dikkat çekmek istediğimiz husus devrin siyasi gelişmeleri ile Arslanhane Camii'nin inşa arasındaki ilişkidir. Ana hatlarıyla belirtmek gerekirse, yukarıda isimleri zikredilen iki kardeşin Ankara'da bir cami yaptırılmalarına yol açan hadise Ahi Evren ve arkadaşlarının öldürülmesinden (1261) sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerinde meydana gelen hadiselerdir. Bilindiği üzere 1205'lerde Anadolu'ya gelen ve burada ilk olarak Kayseri'ye yerleşen Ahi Evren esnafların piridir. Bu yıllarda devrin sultanları tarafından da desteklenen Ahi Evren ve arkadaşları II. Gıyaseddin Keyhusrev devrinde konumlarının kaybetmişlerdi. 1240-1245 tarihleri arasında tutuklu bulunan Ahi Evren, hapisten çıktıktan sonra Celaleddin Karatay'a sunduğu *Medh-i Fakr u Zemm-i Dünya* isimli eserinde, devrin yöneticilerinden şikâyet etmiş ve hiç bir suçu ve günahı olmadığı halde onlardan zulüm gördüğünü anlatmıştır. Onun Kırşehir'e yerleştikten sonrada Anadolu'da vuku bulan hadiselerle ilgilendiği; II. İzzeddin ile IV. Rükneddin arasındaki iktidar mücadelesinde İzzeddin'in yanında yer aldığı ve halkı isyana teşvik ettiği bilinmektedir22.

Onun ölümünden sonra Ahilerin uçtaki şehirlere göç etmeleri23, bazı şehirlerde kentsel gelişmeyi kesintiye uğrattırırken24, bazı şehirlerin gelişmesine yol açmıştır. Ankara'da büyük ölçüde bu hadiseden sonra gelişen bir kenttir. Ahilerle birlikte şehrin hem nüfusu artmış hem de işlevi büyük ölçüde değişmiştir. Esas itibariyle bir garnizon kenti25 olan Ankara'nın XIII. yüzyılın ikinci yarısında

20 Oral, a.g.m., s.53.

21 Oral, a.g.m., s.52.

22 Mikail Bayram, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Damla Matbaacılık, Konya 1991, s.53, 82-85, 87, 115.

23 Bayram, a.g.e., s.122.

24 Mesela bu hadiseden en fazla etkilenen şehir Kırşehir'dir. Şehrin durumu, Ahi Evren'in ölümünden yaklaşık yüz kırk yıl sonra telif edilen bir eserde "Kırşehir halkı ve orayı yurt tutmuş olanlar çok fakir ve sayıca çok azdılar" (Esterabadi, *Bezm u Rezm*, (çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s.367) şeklinde tasvir edilmiştir.

25 Uğur Tanyeli, *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. Yüzyıl)*, İÜ. Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1987, s.84, 89.

üretim yapılan bir kente dönüşmesi bu hadiselerle ilgilidir²⁶. Kaynaklar Ahi Evren'in ölümünden sonra Ankara'ya gelenleri teşhis imkânı vermemekte ise de Ahi Hüsameddin ve ailesinin bu süreçte Ankara'ya göç ettikleri²⁷ tahmin edilmektedir. Hadiselerin seyrinden Ahi Hüsameddin ve kardeşinin burada önce bir zaviye²⁸ inşa ettirmek suretiyle Ahileri Ankara'da tekrar örgütledikleri daha sonra da Arslanhane Camii'ni inşa ettirdikleri anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Yapının batı cephesindeki kitâbeyi hem Arslanhane Camii hem de Seyfeddin Ay-aba ilişkilendirmek mümkün görünmemektedir. Zira bir sandukadan alınmak suretiyle yapıya sonradan yerleştirilen bu taş parçası esas itibariyle devşirme bir malzemedir. Dolayısıyla yapıyla ilgisi olmayan bu malzeme ile yapıyı tarihlendirmek mümkün değildir. Sanduka parçasında ismi geçen Emir Seyfeddin ile Seyfeddin Ay-aba arasında da bir bağlantı kurulamamaktadır. Zira adı geçen emir Kayseri'de öldürülmüş ve muhtemelen de oraya defnedilmiştir. Bu sebeple sadece bu sanduka parçasından hareketle Arslanhane Camii'ni XIII. yüzyılın başlarına tarihlendirmek mümkün değildir. Oysa 1289 / 1290 tarihli minber kitâbesi Arslanhane Camii'nin kaç tarihinde kim tarafından hangi sultan zamanında yaptırıldığını gösteren klasik bir inşa kitâbesidir. Kitâbenin her şeyden önce "bu mübarek camii" şeklinde başlaması bunun bir inşa kitâbesi olduğunu göstermektedir. Ahi Evren'in ölümünden (1261) sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerinde meydana gelen hadiselerden de Arslanhane Camii ile bu hadiseler arasında bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

²⁶ Mehmet Ali Hacıgökmen, "Ankara Ahilerinin Ticarî Faaliyetleri ve Baciyân-ı Rûm Hakkında Bir Araştırma", *OTAM*, 18 (2005), s.185-211.

²⁷ Mehmet Ali Hacıgökmen, *Ahiler Şehri Ankara. XIII-XIV-XV. Yüzyıllarda Ankara'da Ahilik ve Ahiler*, Kömen Yayınları, Konya 2011, s.62-63.

²⁸ Bugün Ahi Şerafeddin'in ismiyle bilinen Ahi Hüsameddin Zaviyesi'nin 1331 tarihlerinde (Hakkı Acun-Umut İnci, "Ankara Ahi Şerafettin Zaviyesi", *Vakıflar Dergisi*, 45 (2016), s.36) yaptırıldığı öne sürülmekte ise de zaviyenin 1261'den sonra inşa edilmesi kuvvetle muhtemeldir. Zira bilindiği üzere Ahi vb. tarikat erbabı için birinci derecede gerekli olan yapı her şeyden önce bir zaviyedir.

KAYNAKÇA

- Acun, Hakkı-İnci, Umut, "Ankara Ahi Şerafettin Zaviyesi", *Vakıflar Dergisi*, 45 (2016), s.29-57.
- Bayram, Mikail, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Damla Matbaacılık, Konya 1991.
- Esterabadi, *Bezm u Rezm*, (çev. Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- Eyice, Semavi, "Ahî Şerafeddin Camii", *DİA*, I (1988), s.531-532.
- Göksu, Erkan, *Selçuklu'nun Mirası Gulâm ve İktâ*, Kronik Yayınları, İstanbul 2017.
- Hacıgökmen, Mehmet Ali, "Ankara Ahilerinin Ticarî Faaliyetleri ve Baciyân-ı Rûm Hakkında Bir Araştırma", *OTAM*, 18 (2005), s.185-211.
- Hacıgökmen, Mehmet Ali, *Ahiler Şehri Ankara. XIII-XIV-XV. Yüzyıllarda Ankara'da Ahilik ve Ahiler*, Kömen Yayınları, Konya 2011.
- İbn Bibi, *El-Evamiru'l-Ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, (çev. Mürsel Öztürk), C.I-II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.
- Kaymak, Suat, *Türkiye Selçukluları ve Erken Beylikler Epigrafisine Giriş (1065-1350)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2013.
- Koca, Salim, *Sultan I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220)*, TTK Yayınları, Ankara 1997.
- Oral, M. Zeki, "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitâbeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, V (1962), s.23-77.
- Öney, Gönül, *Ankara'da Türk Devri Yapıları*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1971.
- Tanyeli, Uğur, *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. Yüzyıl)*, İÜ. Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1987.
- Uysal, A. Osman, "Ankara Arslanhane Camii Üzerine Bazı Tespitler", *VII. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı-Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri)* 30 Nisan 02 Mayıs 1998, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1998, s.207-225.